

“ศาสตร์พระราชากับ การขับเคลื่อนเกษตรทฤษฎีใหม่
โดยเครือข่ายศูนย์ฝึกอบรมปราชญ์ชาวบ้าน

สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง

๑. หลักการและเหตุผล

ความเข้าใจว่าเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญา ที่มีลักษณะเป็นนามธรรมนั้น ได้ทำให้ การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นรูปธรรม เป็นไปอย่างเชื่องช้า และไม่แพร่ขยายเท่าที่ควร จะเป็น

นอกจากนั้นการมอง เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่มีวิวัฒนาการมาจากแนวคิด ใหม่ๆ ของโลกนั้น ก็น่าจะเป็นการเสียเวลา เพราะแต่ละแนวคิดที่กล่าวอ้างนั้นมีปรัชญาและ สภาพแวดล้อมที่ต่างกัน ผู้ศึกษาวิจัยต้องไปทำความเข้าใจกับแนวคิดอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นการยากสำหรับผู้ศึกษาโดยทั่วไปที่ ยังไม่เข้าใจ เศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นไปตามพระราช ประสงค์ ซึ่งเน้นไปที่การพัฒนามนุษย์ให้มีคุณธรรม เป็นระบบคิดใหม่ที่พระองค์ท่านทรง คิดค้นขึ้น มีสถานะเป็นทฤษฎีใหม่

การศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นไปตามพระราชประสงค์ ที่มีสถานะเป็นลัทธิในการ ปกครองและการพัฒนาเศรษฐกิจของโลกแนวใหม่ที่มีคุณธรรมเป็นพื้นฐาน(ลัทธิการเมืองและ ระบบเศรษฐกิจใหม่) จากความเชื่อของพระองค์ที่ว่า สองลัทธิใหญ่ของโลกที่เกี่ยวกับ ระบบ การปกครองและระบบเศรษฐกิจ ทั้งแบบเสรีนิยม และ แบบคอมมิวนิสต์ นั้น ไม่สามารถทำให้ โลกใบนี้มีสภาพแห่งความสุขถ้วนหน้าและความยั่งยืนได้ แต่กลับจะนำพาโลกไปสู่หายนะ มี แต่ความสิ้นหวังที่เต็มไปด้วยคราบน้ำตาทั้งสิ้น

สภาพของวิกฤติการณ์ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ วิกฤตเศรษฐกิจ วิกฤตภัยพิบัติธรรมชาติที่เกิด จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก วิกฤตทางสังคมและโรคระบาดใหม่ๆ จนถึงวิกฤติ ความขัดแย้ง แย่งชิงทรัพยากรฯ จนถึงขั้นสงคราม ที่อุบัติขึ้นในโลกและมีความรุนแรงมาก ขึ้นๆ ตามที่ปรากฏเป็นที่ประจักษ์แล้วในปัจจุบัน (ทรงแสดงไว้ใน ส.ค.ส.พระราชทานปี ๒๕๔๗) ซึ่งล้วนแล้วแต่มีสาเหตุมาจาก อวิชชา คือ ความไม่รู้เท่าทันกิเลส คือความโลภ โกรธ หลง ของมนุษย์ ที่ถูกชักจูงจากระบบการศึกษาแบบตะวันตก การเมืองและระบบเศรษฐกิจที่ กล่าวถึงข้างต้น ซึ่งยังไม่มีวิธีการและตำราเล่มใด ที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาวิกฤต ดังกล่าวได้

ลัทธิความเชื่อใหม่ หรือ เศรษฐกิจพอเพียง ที่พระองค์ท่านทรงพระราชทานให้นั้น มีความต่างกับระบบเศรษฐกิจทั้งสองระบบข้างต้นอย่างไรและจะนำพาโลกสู่ความผาสุกและยั่งยืนได้อย่างไรนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้องตั้งแต่ในระดับของปรัชญาที่อยู่เบื้องหลัง ทฤษฎีและหลักการพัฒนา หลักคุณธรรมสำคัญๆ ที่กำกับ ตลอดจนกรอบการปฏิบัติ และ เครื่องมือ หรือทฤษฎีใหม่ๆ ที่ใช้ในการดำเนินงานขับเคลื่อน รวมทั้งวิธีการวิเคราะห์ที่โครงการแบบใหม่

๒.พระราชปรัชญา ในการพัฒนาประเทศของพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่๙

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ทรงพระราชทาน ปรัชญาในการทำราชการไว้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะพระราชปรัชญาที่ทรงพระราชทานให้ครั้งแรก ความว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ซึ่งถือได้ว่าเป็น ปรัชญาของศาสตร์ด้านการปกครองใหม่ของโลก ถึงแม้จะมีการเรียกว่า “พระปฐมบรมราชโองการ”หรือ “พระราชปณิธาน” อย่างไรก็ตาม พระราชปรัชญานี้ยังเป็นสัจจะวาจาที่ให้ไว้กับสาธารณะชนถึงแนวทางการครองแผ่นดิน ถึงแม้ว่าการทำราชการของพระองค์ท่าน จะยากลำบากสักเพียงใด เนื่องจากการสวณกระแสและมักจะถูกต่อต้านจากนักวิชาการและกลุ่มผลประโยชน์ ในระบบเก่า พระองค์ก็มีเคยย่อท้อทรงมีพระราชหฤทัย ที่แน่วแน่มั่นคง มีพระวิริยะคือ ความเพียรอันบริสุทธิ์ ปัญญาที่เฉียบแหลม และพละกำลังกายที่สมบูรณ์ ในการทำราชการมาโดยตลอด ๗๐ ปีของการครองราชย์

แต่คงเป็นวิบากกรรมของแผ่นดิน และเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่ทุกๆรัฐบาลที่ผ่านมา โดยเฉพาะในส่วนของนักการเมืองและข้าราชการ ตลอดจนนักวิชาการ รวมทั้งนักธุรกิจในทุกๆระดับที่ยังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนและไม่ให้ความสนใจกับทฤษฎีใหม่ และ เศรษฐกิจพอเพียงเท่าที่ควรจะเป็น เพียงแต่รับไว้เหนือเกล้าและไม่เคยนำไปใส่กระหม่อม ไม่เคยสำเหนียก ยังคงยึดถือและปฏิบัติตามตำราเล่มเดิมๆ ที่ได้ร่ำเรียนมาจากทฤษฎีตะวันตก ซึ่งอยู่กับตนเองมาตลอดชีวิตการศึกษาและการทำงาน ทั้งๆที่ได้พิสูจน์กันแล้วว่าตลอดเวลา ๘๐ ของการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่สลับด้วยระบบเผด็จการทหาร ตำราต่างๆเหล่านั้นไม่เคยนำมาใช้แก้ไขปัญหาสำคัญๆ ใดๆ ได้เลยแม้แต่น้อย เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาสังคม ฯลฯ

พระองค์ทรงคิดค้นและพัฒนาทฤษฎีการพัฒนาใหม่ๆ นวัตกรรมและเทคโนโลยี
วิชาการแผนใหม่ๆ ขึ้นมาเป็นจำนวนมากนับร้อยนับพันเรื่อง ที่เรียกกันในวันนี้ว่าเป็น
ทฤษฎีใหม่ หรือ "ศาสตร์พระราช" ซึ่งเป็นผลที่ได้รับจากการทำราชการ (พระองค์ท่าน ทำ
ราชการ ส่วนพวกเรานั้น รับราชการ) พระองค์ทรงค้นคิด นำหลักวิชาการที่มีลักษณะเป็นสห
วิทยาการ ประยุกต์เข้ากับองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยนำเสนอในรูปแบบต่างๆกัน

๑. การมีพระราชดำริ มีลักษณะเป็นคำแนะนำ (เกิดเป็นโครงการพระราชดำริ)
ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปทดลองปฏิบัติ (ทำ) ก่อนลงมือปฏิบัติคนที่นำไปทำต้องศึกษาให้รอบรู้
รอบคอบ และระมัดระวังในการนำทฤษฎี นั้นไปปฏิบัติในทุกขั้นตอน เมื่อปฏิบัติพัฒนาขึ้น
ได้ผลสำเร็จแล้ว จึงได้กราบบังคมทูลถึงผลและความสำเร็จดังกล่าว พระองค์ทรงนำผลที่ได้
นำมาบอกกล่าวให้ เจ้าหน้าที่รัฐนักทฤษฎี นักธุรกิจ นำไปใช้ช่วยเหลือพสกนิกรของพระองค์
ท่านต่อไป

๒. โครงการหลวง เช่น แก้ปัญหาการปลูกฝิ่นในภาคเหนือ โดยแนะนำให้ทำไม้ผล
เมืองหนาว กาแฟ ไม้ดอก ต่างๆ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยน จากมีฝิ่นมาเป็น
เป็นสัมมาชีพ

๓. พระราชดำรัส ในวโรกาสต่างๆ โดยเฉพาะวันที่ ๔ ธันวาคม ของทุกปี

๔. พระบรมราโชวาท ในพระราชพิธีรับปริญญาของมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่มี
ลักษณะเป็นคำสอน ที่ประยุกต์มาจากคำสอนของศาสนาพุทธ ที่สอดคล้องกับคำสอนของ
ศาสนาอื่นๆ

๕. พระราชนิพนธ์ ที่มีลักษณะเป็นยุทธศาสตร์ เช่น พระราชนิพนธ์พระมหาชนกที่
มีลักษณะเป็นยุทธศาสตร์ในการฟื้นฟูประเทศที่กำลังล่มจม

๖. การได้รับการถวายราชสมัญญานามและรางวัลสูงสุดด้านต่างๆ การทำ
ราชการในหลายๆด้านจนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของคนไทยและต่างชาติได้รับการยกย่อง
ทั้งในระดับโลกและในประเทศจำนวนมาก

๗. นอกจากนั้นยังทรงมอบหมายพระราชกรณียกิจต่างๆให้กับพระบรมวงศานุ
วงศ์ องคมนตรี และ ผู้สนองพระราชโองการใกล้ชิดจำนวนมาก ผลงานต่างๆ ล้วนแล้วแต่
เป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ มีประสิทธิภาพในการนำไปใช้แก้ไขปัญหาให้กับพสกนิกร

๘. ทรงจัดตั้งองค์กรและมูลนิธิต่างๆขึ้นเพื่อดำเนินงาน ควบคุม สนับสนุนงานของทางราชการ เช่น มูลนิธิราชประชาสมาสัย มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง มูลนิธิปิดทองหลังพระ มูลนิธิชัยพัฒนา สภากาชาดไทย มูลนิธิอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ฯลฯ ซึ่งมีผลงานปรากฏมากมาย

ซึ่งทางสถาบันฯ ได้ทำการศึกษาถึงผลลัพธ์ที่ได้จากการทำราชการ ออกเป็น เรื่องต่างๆ ได้ ดังนี้

๑. เรื่องเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่

๑.๑ ด้านเศรษฐกิจ เช่น เศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่

๑.๒ ด้านการบริหาร/จัดการ เช่น การบริหารจัดการน้ำ น้ำบนฟ้า (ฝนหลวง) น้ำท่า โครงข่ายระบบการจัดการน้ำ การบริหารจัดการในทฤษฎีใหม่ เป็นต้น

๑.๓ ด้านสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ ดิน น้ำ ป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น

เรื่องดิน ทฤษฎีแก้งดิน ใช้จุลินทรีย์ คืนชีวิตให้แผ่นดิน ห่มดิน

เรื่องน้ำ แก้ปัญหาน้ำท่วมโดยใช้ทฤษฎีแก้มลิง แก้ปัญหาน้ำเสีย ใช้ทฤษฎีธรรมชาติบำบัด ใช้น้ำดีไล่น้ำเสีย เป็นต้น

เรื่องป่าไม้ ปลุกป่าโดยไม่ต้องปลูก คนอยู่ป่ายัง บ้านเล็กในป่าใหญ่ ปลุกป่าสามอย่างประโยชน์สี่อย่าง

ความหลากหลายทางชีวภาพ ที่รวมถึงความหลากหลายทางพันธุกรรม พืชพันธุ์ ไม้ป่า พันธุ์สัตว์ ประมง รวมทั้งความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ลัทธิความเชื่อ คำสอน องค์กร ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ศิลปกรรม ช่างสิบหมู่ แพทย์แผนไทย ฯลฯ

๑.๔ เรื่องการเกษตร “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาการเกษตร” แนวทางการพัฒนาและวิธีการส่งเสริมการทำเกษตรแนวใหม่ ที่ได้นำทฤษฎีใหม่ ด้านต่างๆ นำมาประยุกต์ใช้ กับการเกษตรของพระองค์ท่าน ทรงเรียกว่าทฤษฎีการผลิตเกษตรแบบใหม่นี้ว่า “เกษตรทฤษฎีใหม่” ซึ่งรวมถึงทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๒ ที่มาของการรวมกลุ่มโดยการให้ การแปรรูปเสียก่อนการค้าขาย ทั้งมาตรฐาน จนถึงทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๓ โดยสนับสนุนของทุนขนาดใหญ่ ค่าขายกันโดยตัดคนกลางแบบเก่าออก ตลอดจนสนับสนุนการขับเคลื่อนการอนุรักษ์ป่า และลุ่มน้ำ เช่นการทำ โคก หนอง นา โมเดล

๑.๕ ด้านการปกครอง วิชารัฐศาสตร์นั้นทรงมี ทฤษฎีใหม่ด้านการพัฒนา
ชนบท ชุมชนจัดการตนเอง ชุมชนเข้มแข็ง บวร แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ฯลฯ

๒. หลักการบริหารจัดการแบบใหม่ เช่น การบริหารแบบคนจน ที่ไม่ติดตำรามัก
ทำแบบอ้อมอ้อม ทำงานแบบง้อ ๆ (NGOS) แบบสามัคคี(บูรณาการ) ที่มีเมตตา กัน เป็น
ต้น

๓. องค์ความรู้ และ เคล็ดลับ มากกว่า ๕๐,๐๐๐ ประเด็น (คำนวณอย่างคร่าวๆ สิ่ง
ที่ ค้นพบจากการทำโครงการพระราชดำริ โครงการหลวง ศูนย์ศึกษาการพัฒนา ฯลฯ เพียง
โครงการละ ๑๐ องค์ความรู้) ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเร่งดำเนินการสืบค้นองค์ความรู้
ดังกล่าว จากผู้ที่ได้รับมอบหมายในโครงการต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีอายุมากแล้ว ทั้งสิ้น ดังคำ
กล่าวของ มณีเมขลาในพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ ความว่า “วาจาอันมีปาฏิหาริย์มิบังควร
หายไปในอากาศ ท่านต้องให้สาธุชนได้รับพรแห่งโพธิญาณ จากโอษฐ์ของท่าน เมื่อถึงเวลาอัน
ควรท่านจงตั้ง โพธิญาณมหาวิชชาลัย ในการนั้นจึงจะสำเร็จกิจที่แท้”

๔. หลักการทรงงาน ที่มีมากกว่า ๕๐ หลักการ แต่มีการนำมาใช้เพียง ๒๓ หลักการ +
๑ หลักการ (เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา) ที่ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ ทั้งทฤษฎี (ปรัยัติ) ลงมือ
ทำ(ปฏิบัติ) และรับผลจากการปฏิบัติ (ปฏิบัติ) จากหลักธรรมที่ว่าด้วยการศึกษา ๓ ระดับ
เมื่อฟังอย่างตั้งใจ (สุดตมยปัญญา) จะทำให้เกิดความเข้าใจในทฤษฎี (ปรัยัติ) สามารถมี
จินตนา (จินตมยปัญญา)ทำเป็นโครงการและ ต้องลงมือปฏิบัติ จึงจะเข้าถึง และเมื่อลงมือ
ปฏิบัติจนชำนาญสามารถนำความรู้ที่ได้ไปแก้ไขอุปสรรคต่างๆนาๆ แล้วก็จะได้รับผลของการ
ปฏิบัติ (ภาวนามยปัญญา) หรือ ปฏิเวธ เกิดปัญญา สามารถพัฒนาสิ่งใหม่ขึ้นเป็น
นวัตกรรม ต่อไป

๕. ศาสตร์พระราชา จำนวนมาก จัดเป็นหมวดหมู่ได้ ๓ ด้าน ๑) ด้านการอนุรักษ์และ
ฟื้นฟู ๒) ด้านการพัฒนามนุษย์ และ ๓) ด้านการพัฒนาและบริหาร (ดูเพิ่มเติมในเรื่องหลัก
เศรษฐกิจพอเพียง)

๖. นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ที่เกิดจากการนำทฤษฎีใหม่ๆไปลงมือปฏิบัติ
ในสภาพภูมิสังคมที่แตกต่างกัน จนเกิดนวัตกรรมใหม่ๆ เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับแต่ละสภาพ
ภูมิสังคมนั้นๆ (ภูมิสังคม) เช่น

เทคนิคการเกษตรที่เหมาะสม ได้แก่ กสิกรรมธรรมชาติ กสิกรรมไร้สารพิษ การปลูกข้าวแบบนาธรรมชาติ เกษตรประณีต หลุมพอเพียง

ด้านการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ชุมชนจัดการตนเอง บวร

ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ การออกแบบ โดก หนอง นาโมเดล ซึ่งเป็นการนำศาสตร์ของพระราชาทรงสามด้านมาใช้ในคราวเดียวกัน

ทฤษฎีบันไดเก้าขั้นสู่ความพอเพียง เป็นการประยุกต์สามขั้นตอนทฤษฎีใหม่ลงในรายละเอียดเพิ่มเติม เพื่อให้มีความชัดเจนในขั้นตอนการปฏิบัติที่ชัดเจนมากขึ้น เป็นต้น

๓. เศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ทรงมีวิสัยทัศน์กว้างไกล และชัดเจน ที่พระราชทานเศรษฐกิจพอเพียง (มิได้พระราชทาน “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”) โดยมีพระราชประสงค์ให้ใช้ในการปรับปรุงระบบเศรษฐกิจเดิม เพื่อให้การพัฒนาดีขึ้น ดังพระราดำรัสตอนหนึ่ง

ประเทศไทยเวลานั้น ก็เริ่มจะไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย สมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้ชักจะไม่พอมีพอกิน จึงต้องมีนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนมีพอเพียงได้ ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำสมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็ หมายความว่า อีกอย่างของเศรษฐกิจหรือระบบพอเพียง”

๓.๑ เศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นทฤษฎีใหม่ นั้นมีปรัชญาของตนเอง รวมทั้งมีทฤษฎีใหม่ๆ ที่ใช้ประกอบกับทฤษฎีหลัก ซึ่งแตกต่างกับทฤษฎีอื่นๆ คือ เศรษฐกิจพอเพียงมีความชัดเจนในการนำคุณธรรมมาใช้กำกับกระบวนการทำงานในทุกขั้นตอน นอกจากนี้ยังมีหลักการและกรอบการปฏิบัติ ตลอดจนเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนา ดังนี้

๓.๑.๑ ปรัชญาของ “เศรษฐกิจพอเพียง”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ทรงนำพระราชปรัชญาข้างต้น พัฒนาสู่ระบบเศรษฐกิจใหม่ ที่มีความเชื่อว่าระบบเศรษฐกิจที่ดี นั้นต้องมีคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

เศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชประสงค์ นั้นจึงมีสถานะเป็นทฤษฎีใหม่ด้านการพัฒนาที่มีปรัชญาของตัวเอง ที่ทรงพระราชทานให้ไว้ ดังนี้

.....“คำว่า พอ ก็ พอ เพียง นี้ก็ พอ แค่นี้แหละ! คนเรากล้าพอในความต้องการ ก็ มีความโลภน้อย เมื่อความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าถ้าทุกประเทศมีความคิด (อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ) มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็ออยู่กันอย่างมีความสุข พอเพียงนี้อาจจะมีของหรูหราก็ได้แต่จะต้องเบียดเบียนคนอื่น.....”

๓.๑.๒ คุณสมบัติ (ลักษณะพิเศษ)ของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ที่อยู่ในแนวทางสายกลาง ดังนี้

๑) หลักการแนวคิดในการพัฒนาและบริหารให้เป็นไปได้ในทางสายกลาง เศรษฐกิจพอเพียง เป็นทฤษฎีใหม่ที่มีปรัชญา พอ หรือ สันโดษ ซึ่งชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่บุคคล ครอบครัว ชุมชน จนถึงรัฐ ในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้เป็นไปได้ ในทางสายกลาง โดยเฉพาะการ พัฒนาเศรษฐกิจ ให้ (เท่า)ทันต่อยุคโลกาภิวัตน์

๒) ความหมาย ของ ความพอเพียง และ ปรัชญา

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ (ปรัชญา คือ พอ หรือ สันโดษ หมายถึงมีความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ พอใจในสิ่งที่หามาได้โดยไม่เบียดเบียน ตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม และ พอใจตามฐานะ หรือ ประมาณตน) ความมีเหตุผล (ต้องเป็นเหตุผลที่ถูกต้องตามธรรม คือมี สัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นเรื่องของ ปัญญา) รวมถึงความจำเป็นที่ จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร (การถือศีล ปฏิบัติธรรม) ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิด จากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

๓) เงื่อนไข

ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้(ปัญญา) ความรอบคอบ (สัมมาสติ) และ ระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ(สัมมาสมาธิ) มาใช้ในการวางแผน และ การดำเนินการทุกขั้นตอน (สัมมาสมาธิ)

๔) พันธกิจ สำคัญคือการพัฒนามนุษย์

“สร้างเสริมพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของ
รัฐ นักทฤษฎี นักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้
มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และมีความ
รอบคอบ”

๕) เป้าประสงค์

เพื่อให้สมดุล และพร้อม ต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง (โลกาภิ
วัตน์) ได้เป็น อย่างดี รวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้าน วัตถุ (เศรษฐกิจ) สังคม สิ่งแวดล้อม
และ วัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

หมายเหตุ : ๑.มัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง หรือ มรรคมืองค์แปด ที่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่๙ ทรงนำมาใช้เป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานของ
เศรษฐกิจพอเพียง นั้น พูดอีกอย่างหนึ่งว่าเป็น การศึกษาในสามระบบ เรียกว่า ไตรสิกขา
หรือ จริยธรรมแบบพุทธ ที่ครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งสามด้านในการปฏิบัติจริยธรรมของมนุษย์
ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา สำหรับมรรคมืองค์แปดนั้น เริ่มต้นที่ ปัญญา ศีล สมาธิ
ประกอบด้วย

๑.๑ ปัญญา ประกอบด้วย

- ๑.๑.๑ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ (ตามธรรม)
- ๑.๑.๒ สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ (ความคิดชอบ)

๑.๒.ศีล ประกอบด้วย

- ๑.๒.๑ ศีลทางวาจา สัมมาวาจา ๔ วาจาชอบ
- ๑.๒.๒ ศีลทางกาย สัมมากัมมันตะ๓ การปฏิบัติ
- ๑.๒.๓ สัมมาอาชีวะ ประกอบอาชีพชอบ สัมมาชีพ

๑.๓.สมาธิ ประกอบด้วย

- ๑.๓.๑ สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ ๔
- ๑.๓.๒ สัมมาสติ ระลึกชอบ
- ๑.๓.๓ สัมมาสมาธิ ตั้งมั่นชอบ

๒.การพัฒนาคนุขยนี้ มีขั้นตอนการพัฒนาจาก คนหรือปดูชน ที่มีแต่ความไม่รู้และชอบทำลาบ ให้เป็น คน ที่มีปัญหาและมีคุณธรรม มีความรู้คู่คุณธรรม พัฒนาสู่การเป็น กลัยานมิตร และพัฒนาจิตที่สูงขึ้นไปอีก สู่การเป็น พระโสดาบัน สกัณาคามี อานาคามี และอรหันต์ ในขั้นสุดท้าย

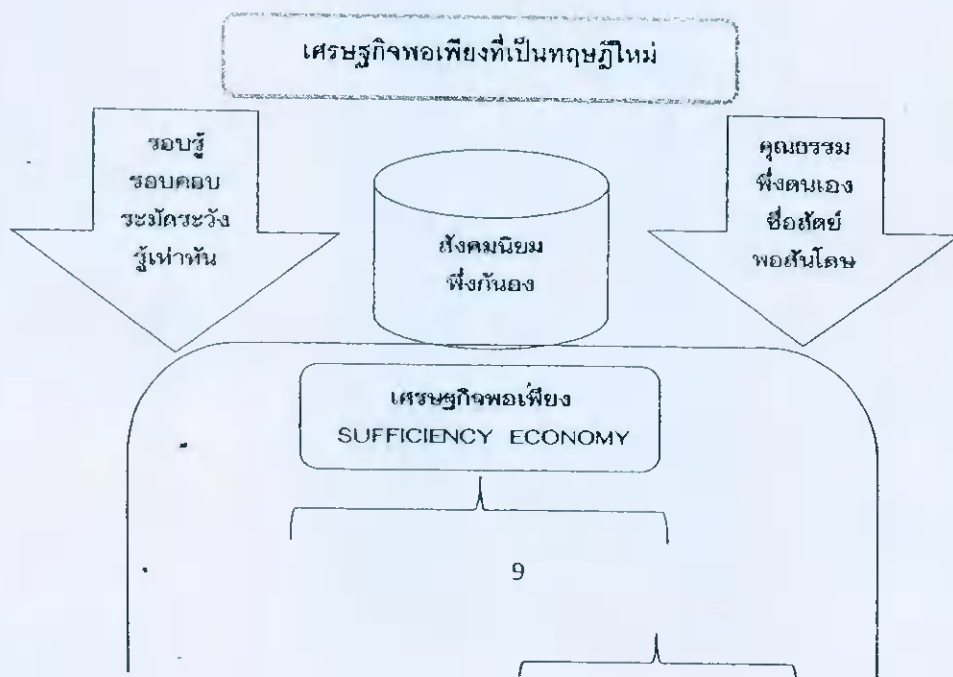
หมายเหตุ : การพัฒนาคนุขย เป็นการพัฒนาสู่ความเป็นอิสระ (ความเป็นไท) ไม่เหมือนกับ การพัฒนาทรัพยากรคนุขยในระบบทุน ที่เป็รนการพัฒนาศัภยภาพในอาชีพ และความชำนาญเฉพาะอย่าง ให้เกิดประสิทธิภพในการทำงานให้มากขึ้น เป็นผลดีต่อระบบทุนนิยม (เป็นทาสรับใช้ระบบทุน)

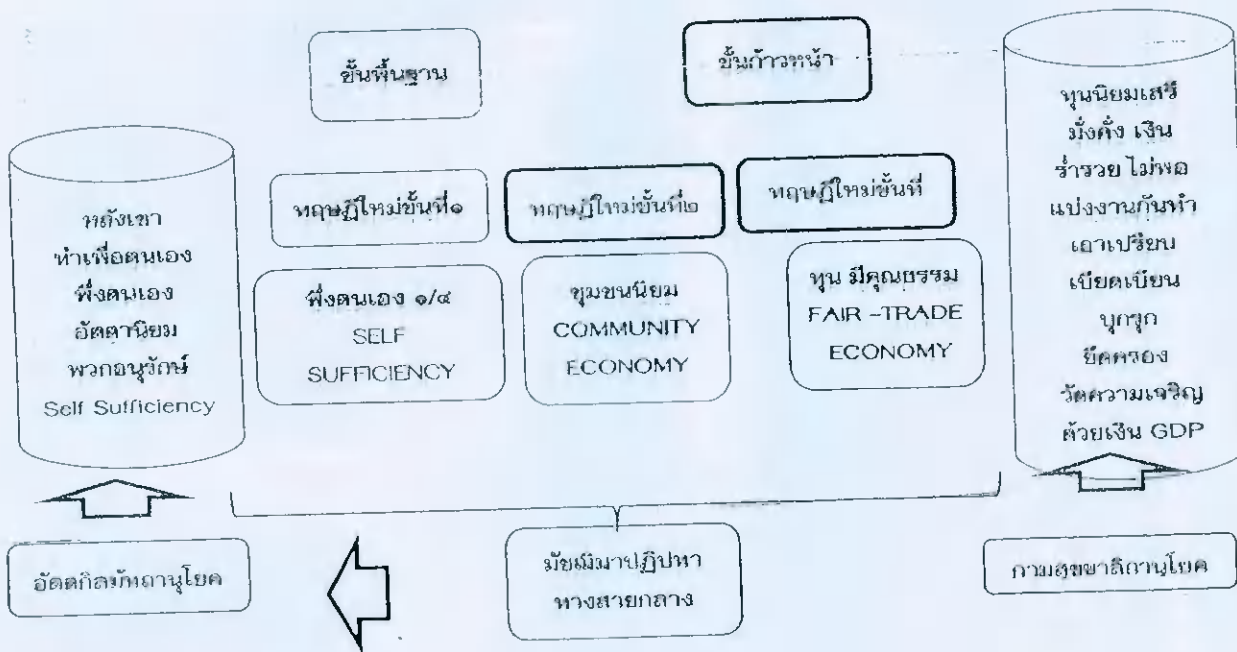
๓.๒ เศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นลัทธิในการพัฒนาแนวใหม่ของโลกเป็นทฤษฎีใหม่

มีผู้ที่ทำงานใกล้ชิดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ ทั้งที่เป็นคารวาส และสมณะหลายท่าน ได้ให้ความเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ ทรงพระราชทาน เศรษฐกิจพอเพียงในฐานะที่เป็นลัทธิเศรษฐกิจใหม่ เป็นระบบเศรษฐกิจใหม่ เป็นทางเลือกใหม่ที่สามารถทำให้ เศรษฐกิจของประเทศและโลกมีความยั่งยืนและดีขึ้นได้จริง ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่ง ที่กล่าวว่า

“ที่ถามว่าเศรษฐกิจพอเพียงมีความดี หรือ ไม่ ก็เพราะว่า จะได้ช่วยชาวบ้านให้ขยายประโยชน์ของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน แต่ต้องไม่หัวเราะเยาะว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้เป็นของเล่น ไม่ใช่ของเล่น แต่เอาจริง บางที่เอาจริง คนอื่นไม่เข้าใจ แต่ต้องเข้าใจว่า ที่พูดเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้เป็นเศรษฐกิจที่หรูหรา แต่เป็นเศรษฐกิจที่ได้ผลจริง”

(พระราชดำรัสวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๔)

๓.๓ หลักเศรษฐกิจพอเพียง

หลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักการที่กำหนดขึ้นตามพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อใช้กรอบในการขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรม สามารถจับต้องและนำไปประยุกต์ใช้ในสาขาการพัฒนาด้านต่างๆ จนเกิดผลสำเร็จทั้งในระดับ บุคคล ครอบครัว ชุมชน จนถึงรัฐ ในทุกมิติทั้ง ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม หลักเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

- ๑) หลักสำคัญ ที่ได้จากปรัชญา ได้แก่ มีความพอ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียน รู้จักแบ่งปัน ผู้ที่จะเข้าใจและดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้ต้องเป็นสาธุชน เท่านั้น
- ๒) หลักคิด/หลักทำ ได้แก่ การคิดอย่างเป็นองค์รวม ไม่ทำแบบแยกส่วน ให้บูรณาการงาน ทำให้เกิดสมดุลในทุกมิติ รวมทั้ง พัฒนามนุษย์ (กัลยาณมิตร) เพื่อให้ทำหน้าที่ความคุมให้เกิดสมดุล ระหว่าง การอนุรักษ์/ฟื้นฟู และ การพัฒนา/บริหาร พึ่งตนเอง และ พึ่งกันเองในชุมชน และประกอบสัมมาชีพ

๓) หลักธรรม หมายถึง การถือศีลและประพฤติธรรม ในแต่ละระดับ

๓.๑ หลักธรรมโดยทั่วไป ได้แก่ การมีขันติ ความเพียร ซื่อสัตย์สุจริต นิริโอตปปะ กตัญญู กตเวทิตา มีสติ รอบรู้ที่เหมาะสม

๓.๒ ระดับผู้นำ ข้าราชการ นักทฤษฎี นักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีทศพิธราชธรรม ราชสังคหะ จักรวรรดิวัตติ และ สะอคคิ๔

๓.๓ ระดับบุคคล ถือคุณธรรม ๑๐ ประการ สำหรับผู้อยู่อย่างมีความสุข ได้แก่ อยู่อย่างผู้ ๑.ผู้มีศีล ๒.เป็นพหูสูต ๓.มีกัลยาณมิตตา ๔.อยู่ในธรรม มีโสวจิตตสา ๕. อยู่ในธรรม กิ่งกรณี เยสุ ทักขตา ๖. รัมมกามดา ๗.คือผู้มีความเพียร วิริยรัมมะ ๘.มีความพอเพียง (สันตุฐิ) ๙.มีสติ รู้ตัวไม่หลงไปในทางเสื่อม ๑๐. ผู้มีปัญญา รู้เท่าทันกิเลส คือ อวิชชา ได้แก่ ความโลภ(โลภะ) ความโกรธ (โทสะ)ความ หลง (โมหะ)

๓.๔ ชุมชนต้องมีคุณธรรมสำหรับชุมชน ที่เรียกว่า สาราณียธรรม ๖ ประกอบด้วย ๑.การมีเมตตา ทั้ง ๓ ได้แก่ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม และมี สาธารณ โภคี มีการนำ โภคทรัพย์ ทั้งหลายมารวมไว้เป็นกองกลาง และใช้คุณธรรมในการบริหารจัดการที่มีการแบ่งปันอย่างยุติธรรม เพื่อทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน และสังคมภายนอก นอกจากนั้นคนในสังคมนี้นี้ต้องมี ศีลสามัญญา ถือศีลที่เสมอกัน เช่น มีศีลห้าทั้งชุมชน และที่สำคัญอันดับสุดท้าย คือ มีทิวจิตความคิดความเห็น ที่ใกล้เคียงกัน (ทิวสามัญญา)

ในชุมชนที่มีการหมั่นระลึกถึงกัน ด้วย สาราณียธรรม ๖ นั้น ย่อมก่อให้เกิดคุณธรรม ซึ่งนำไปสู่พื้นฐานของชุมชนเข้มแข็ง ตามมาได้แก่

๑) มีความรักใคร่กัน (ปิยกรณะ) ๒) เคารพกัน(ครุกรณะ) ๓) เกื้อกูลช่วยเหลือกัน(สังคหะ) ๔) ไม่วิวาทกัน (อวิวาทะ) ๕) พร้อมเพรียงกัน (สามัคคิยะ) ๖) เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (เอกิภาวะ)

๓.๕ คุณธรรมระดับรัฐ มีธรรมาภิบาล

๔) กรอบในการปฏิบัติ ใช้หลักการทรงงาน ๒๓ + ๑ (เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา) (ดู ความหมายของหลักการทรงงาน ได้จากเอกสารเผยแพร่ ของมูลนิธิชัยพัฒนา สถาปณณ์สถาบันพัฒนาประเทศด้วยเศรษฐกิจพอเพียง) และ สามารถนำหลักการทรงงานดังกล่าวไปประยุกต์ในการวิเคราะห์โครงการที่อยู่ในแนวทางปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียงได้

๕) ศาสตร์พระราชา คือ เครื่องมือที่พระองค์ท่านทรงคิดค้นและพัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ให้เหมาะสมกับแนวทางการพัฒนาใหม่และใช้ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

ศาสตร์พระราชา เป็นผลผลิตที่ได้รับจากการตลอดการทำราชการ๗๐ปีของ พระองค์ท่าน (ทรง คิดก่อนพูด พูดแล้วทำ ทำแล้วพูด) ถึงผลที่เกิดจากการนำความคิด

ค้นหาเครื่องมือจากการผสมผสานวิทยาการที่เป็นสหวิทยาการ (องค์รวม) กับองค์ความรู้ของ บรรพบุรุษ หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาขึ้น และนำไปทดลองลงมือปฏิบัติ (ทำ) ในโครงการ พระราชดำริ รวมทั้งผลงานจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาทั้ง ๖ แห่ง จนเกิดผลแล้วจึงนำมาบอกกล่าวพระราชทานในรูปแบบการพูด ได้แก่ พระราชดำริ พระราชดำรัส พระบรมราโชวาท นอกจากนั้นยังมีในรูปผลงานที่ได้รับการทูลเกล้าถวายรางวัลสูงกว่า ๒๐ รางวัล รวมทั้ง ผลงานในด้านต่าง ๆ จนได้รับราชสมัญญานามจำนวนมาก เช่น บิดานักประดิษฐ์ ที่ทรง ประดิษฐ์งานกว่า ๑,๐๐๐ ชิ้น เช่น สิทธิบัตรกักกันขี้พัฒนา และฝนหลวง เป็นต้น พระราช บิดาแห่งศิลปกรรมไทย ด้านการสาธารณสุข การศึกษา ครูของแผ่นดิน ดนตรี ฯลฯ ซึ่ง สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ด้านใหญ่ๆ (ซึ่งได้มาจากการถอดรหัส ภาพสุดท้ายในหนังสือพระ ราชนิพนธ์พระมหาชนก) ได้แก่

๑. ศาสตร์ด้านการพัฒนามนุษย์ ที่เน้นสามด้าน ด้านคุณธรรม การถือศีล ปฏิบัติธรรม จึงมีความเพียรอันบริสุทธิ์ ด้านการศึกษา ทำให้เกิดแสงสว่างแห่งปัญญา มี ปัญญาที่เฉียบแหลม ด้านสาธารณสุข จึงมีพลังกายอันสมบูรณ์

๒. ศาสตร์ด้านการอนุรักษ์ และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ความ หลากหลาย ทางชีวภาพ ทั้งระบบนิเวศ ประเภทและชนิดพันธุ์ พืช สัตว์ ชนิดพันธุ์ วัฒนธรรม ความเชื่อ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ศิลปกรรม ช่างสิบหมู่ แพทย์ทางเลือก เป็นต้น

๓. ศาสตร์ด้านการพัฒนาและบริหาร. เช่น เศรษฐกิจศาสตร์ใหม่ เศรษฐกิจ พหุเพียง ธรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ เช่น ภูมิสังคม ภูมิสถาปัตยกรรม การเกษตร เช่น เกษตรทฤษฎีใหม่ รัฐศาสตร์ใหม่ เช่น การบริหารแบบคนจน แบบสามัคคี เมตตาภักดิ์ อลุ่มอะห่วย การบริหารการจัดการลุ่มน้ำ โคกหนองนาโมเดล สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม ด้านสหกรณ์ พลังงานทางเลือก ฯลฯ

หมายเหตุ : ๑. ในขณะที่ ศาสตร์พระราชายังเป็นวาทะกรรม ที่เกิดขึ้นใหม่ ไม่มีข้อสรุปว่า คืออะไร มีอะไรบ้างนั้น สำหรับในส่วนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ถือว่าโชคดีที่ได้มีการ จัดทำไว้แล้วตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ ในหนังสือเรื่อง “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาการ เกษตร” ซึ่งได้กล่าวถึงทฤษฎีใหม่ ด้านการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการ แก้ปัญหาและฟื้นฟู ดิน น้ำ ป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ การพัฒนามนุษย์ และ การ พัฒนา/บริหาร เช่น การสหกรณ์ การแปรรูป ธนาคารเศรษฐกิจพอเพียง ด้านต่างๆ เช่น

ธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ และวัฒนธรรมการลงแขก การบริหารจัดการลุ่มน้ำ พลังงาน ทางเลือก ฯลฯ เป็นต้น

๒. เพื่อลดความขัดแย้งทางความคิดในเบื้องต้น สำหรับศาสตร์พระราชาด้าน การเกษตร นั้น ขอให้ใช้เอกสาร “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาการเกษตรไทย” ยึดเป็นแนวทางการปฏิบัติของคุณ์เครือข่ายปราชญ์ของแผ่นดิน (เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน) และใช้เป็นเอกสารอ้างอิง

๔. เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

เศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงพระราชทานให้ใช้นั้นมี ๒ ชั้น ได้แก่

๔.๑ เศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน เป็นการพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในความ จำเป็นพื้นฐาน เพื่อให้ พออยู่ พอกิน พอใช้ พอร่มเย็น ให้ได้เสียก่อน แล้วจึงค่อย พัฒนาใน ระดับที่สูงขึ้น

เศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐานนี้ ตรงกับ ทฤษฎีใหม่ขั้นที่๑ ท่านใช้คำใน ภาษาอังกฤษว่า (SELF SUFFICIENCY OF ECONOMY) พึ่งตนเองไม่ต้องทั้งหมดไม่ต้องถึง ครั้งเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ จะใช้ได้ (พึ่งตนเองทั้งหมดนั้นทรงเรียกว่า เศรษฐกิจหลังเขา ใช้คำศัพท์ ว่า SELF SUFFICIENCY)

แค่เศษหนึ่งส่วนสี่ของการพึ่งตนเอง แบบนี้เป็นจุดเริ่มต้นของเศรษฐกิจพอเพียง ฉบับพระราชฯ สำหรับบูรพธรรมของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการเกษตร ได้แก่ เกษตรทฤษฎีใหม่ และตรงกับทฤษฎีใหม่ขั้นที่๑

๔.๒ เศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้า เป็นขั้นการพัฒนาที่สูงขึ้นเป็นเรื่องของสังคมที่มี คุณธรรม กล่าวคือ เมื่อมีสภาพความเป็นอยู่ที่พออยู่ พอกิน พอใช้ พอร่มเย็นได้แล้ว เมื่อมี ผลผลิตที่เหลือ ก่อนขาย ท่านให้ ทำบุญ ทำทาน แบ่งปัน แปรรูป เก็บรักษา ซึ่งในทฤษฎี การตลาดใหม่ได้ระบุไว้ว่า ให้ขายได้แต่ขายได้ในที่ไม่ไกล เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการขนส่ง ซึ่งระบบเดิมเกษตรกรหรือผู้ผลิตเป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่สูง ขึ้นอยู่กับระยะทาง และประเภทสินค้าและชนิดการขนส่ง เศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้า ประกอบด้วย

๑) ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๒ เป็นการรวมตัวกันของผู้ผลิตในรูปกลุ่ม วิสาหกิจ และ สหกรณ์ ซึ่งความสำเร็จของการรวมกลุ่ม นั้นไม่สามารถทำได้โดยนำคนที่ไม่มี ความเข้าใจใน เรื่องทฤษฎีใหม่มารวมกันโดยตรง แต่เกิดจากกระบวนการในด้านคุณธรรม โดยการให้ ทำบุญ

ทำทาน ซึ่งทำให้เกิดความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ เกิดความใกล้ชิดเปรียบเสมือนญาติสนิท มิตรสหาย จึงสามารถร่วมมือกันเต็มใจทำกิจกรรมด้วยกันได้ด้วยความรู้สึกผูกพัน ในขั้นนี้ วัสดุที่สำคัญเป็นหลักการ คือ “ฟังพากันเองในกลุ่ม ชุมชน” ดังมีพระราชดำรัสไว้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียงเขาหมายถึง เศรษฐกิจชุมชน” (COMMUNITY ECONOMY) ในขั้นนี้มีการค้าขายกันแล้ว แต่เป็นการค้าขายกันเองในชุมชน ทำให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งขึ้น เกิดความมั่นคงด้านอาหาร และเป็นอาหารที่ปลอดภัย การรวมตัวเป็นกลุ่ม วิสาหกิจ สหกรณ์ที่มีการเตรียมพื้นฐานที่มั่นคง จะเป็นปัจจัยที่เกษตรกรได้เรียนรู้ และ พัฒนาศักยภาพของตนเองและเยาวชน ในการบริหารจัดการสหกรณ์

๒) ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๓ เป็นเรื่องของ การค้าขาย ที่มีเงื่อนไข คือ ทุนใหญ่ที่มีคุณธรรม (CSR) เช่น ธุรกิจการเงิน หรือธนาคาร และ ธุรกิจพลังงาน บริษัทน้ำมัน เข้ามาสนับสนุนเครือข่ายชุมชน ค้าขายกันโดยตรงแบบยุติธรรม (Fair Trade) ร่วมกันกำหนดราคาและมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) ตัดคนกลางแบบเก่า ที่เอาเปรียบออกไป สร้างกลุ่มคนที่ทำหน้าที่คนกลางแบบใหม่ที่มีคุณธรรม การค้าขายแบบนี้เรียกว่า การค้าที่เป็นธรรม สามารถค้าขายแข่งขันได้ เพราะในกระบวนการผลิตไม่พึ่งพาทายนอกมากนัก จึงทำให้มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำ และยังเป็นระบบการผลิตที่ปลอดภัยเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ ยังเป็นระบบที่สามารถควบคุมและแก้ปัญหาด้านราคาผลผลิต จากการวางแผนและกระจายผลผลิตในรูปแบบผสมผสาน นอกจากนี้ ยังสามารถสนับสนุนการแก้ปัญหาที่ใหญ่ขึ้น เช่น ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม ปัญหาภูเขาหัวโล้น การปลูกป่า การทำฝายที่มีความรับผิดชอบร่วมกันของสภาที่ ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคประชาชน ภาคศาสนา ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคสื่อสารมวลชน เป็นไปในลักษณะของการจัดการลุ่มน้ำ เป็นต้น

๕. เกษตรทฤษฎีใหม่

เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นรูปธรรมของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการเกษตร ซึ่งอยู่ในทฤษฎีใหม่ขั้นที่๑ ซึ่งเป็นระบบการพัฒนาในรูปแบบการเกษตรกรรมแบบยั่งยืน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็น “ทฤษฎีเศรษฐกิจการเกษตรแบบพอเพียง” ซึ่งได้รับการพัฒนาขึ้นมานานแล้วตั้งแต่ ปี ๒๕๓๑ และ หลังจากที่ได้นำไปทดลองให้หลายพื้นที่จนประสบความสำเร็จแล้ว ทรงพระราชทานให้ใช้เมื่อปี ๒๕๓๗

“...ทฤษฎีใหม่ นี้เกิดขึ้นมาอย่างไร ก็มา จาก**การปฏิบัติ** ซึ่งเป็นการปฏิบัติของคนอื่น ด้วยตั้งแต่ต้น **ทฤษฎีใหม่**นี้ **ความจริงทางราชการได้ปฏิบัติมาหลายปีแล้ว** ก่อนที่เกิดเป็น ทฤษฎีใหม่ตามที่เรียกว่า “ทฤษฎี ใหม่ในพระราชดำริ” คือ “การพัฒนาทางการเกษตร” โดยเฉพาะปลูกหลายอย่างในที่เดียวกัน หรือผลัด ปลูกหมุนเวียนกัน...”

(พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต ๔ ธันวาคม ๒๕๑๑)

หมายเหตุ : ๑.การขับเคลื่อนงานส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ ของกระทรวงเกษตรฯ ใน ส่วนของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภายใต้สถานการณ์เร่งด่วนนั้นควรมีความเป็นเอกภาพ ดังนั้นควรมีการกำหนดให้ใช้ตำราเล่มเดียวกัน โดยใช้หนังสือเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงและ ทฤษฎีใหม่ (SUFFICIENCY ECONOMY AND THE NEW THEORY) จัดพิมพ์โดย มูลนิธิชัย พัฒนา

๒.ทฤษฎีใหม่ของพระองค์ ท่านต้องปลูกข้าวด้วย เพราะข้าวเป็นอาหาร หลัก เป็นหญ้าชนิดหนึ่ง สามารถปลูกได้ในทุกสภาพดิน ในน้ำ ดินลูกรัง จึงไม่มีข้อจำกัดใดๆ และที่สำคัญมีพระราชดำรัสว่าต้องปลูกข้าว เป็นพืชที่แสดงถึงความมั่นคงด้านอาหารใน ชุมชน ชนบท

๕.๑ ความเหมือนและความต่างกัน ของเกษตรผสมผสาน และ เกษตรทฤษฎีใหม่

ประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ความสับสน และความเข้าใจผิด เกี่ยวกับเกษตรผสมผสานและเกษตรทฤษฎีใหม่ว่าเป็นสิ่งเดียวกันนั้น ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทำแปลงสาธิตการทำเกษตร ณ วัดมงคลชัยพัฒนา จำนวน ๒ แปลง แปลงที่ หนึ่ง เป็นแปลงเกษตรผสมผสาน ในพื้นที่ประมาณ ๑๕ ไร่ และทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จำนวน ๑๔ ไร่ กว่าๆ ซึ่งมี วัตถุประสงค์เพื่อเป็นตัวอย่างเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่าง ระบบการเกษตรทั้งสองแบบ

๑) เกษตรผสมผสาน เป็นระบบเกษตรกรรมที่ผลิตสินค้าเศรษฐกิจทั้งพืช สัตว์ ประมงเพื่อการค้าแบบผสมผสานกัน (ที่ไม่ใช้การเกษตรเชิงเดี่ยว) ทั้งนี้เพื่อที่ที่ต้องการลด ความเสี่ยงด้านราคาจากการผลิตเชิงเดี่ยว จากระบบตลาดแข่งขันที่เกิดจากการที่ต้นทุนการผลิตสูง ในขณะที่ราคาผลผลิตตกต่ำ และความไม่แน่นอนของดินฟ้าอากาศ เป็นระบบการ ผลิตที่ยังต้องพึ่งพาทายนอกระบบ มีการใช้ปัจจัยการผลิตเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีกำจัด

วิชาชีพ และแมลงศัตรูพืช ยาปฏิชีวนะ เทคนิคการผลิต มาตรฐาน การตลาด ถึงแม้จะมีการลงทุนปรับพื้นที่ทำการเกษตรบ้างแต่ไม่ได้เน้นเรื่องการจัดการน้ำให้สามารถใช้ได้ตลอดปี แรงงานส่วนใหญ่ยังมีการจ้างแรงงานและใช้เครื่องมือเครื่องจักรที่ทันสมัย เป็นระบบ การเกษตรที่อยู่ในระบบทฤษฎีเศรษฐกิจการค้าที่ต้องมีการลงทุนในการทำการเกษตรใหม่ในทุกปี

๒) เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นระบบการเกษตรสำหรับเกษตรกรที่มีพื้นที่ไม่มาก เกษตรกรมีสภาพความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น มีปัญหาความยากจน มีหนี้สิน โดยมีเป้าหมายการผลิตจึงเป็นการผลิตเพื่อให้เกิด ความ พออยู่ พอกิน พอใช้ พอร่มเย็น (ระบบนิเวศ) เป็นระบบ การผลิต ที่อยู่บนความสามารถ และการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรและครัวเรือน เป็นหลัก เป็นระบบที่มีการปรับพื้นที่ทำการเกษตรใหม่ โดยมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นสวนๆ ตามความเหมาะสม เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานและปัจจัยสี่ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เครื่องอุปโภค-บริโภค มีการใช้แรงงานภายในครัวเรือน และมีการนำ วัฒนธรรมการเอามื้อ เอารวมกันในชุมชน และเน้นการบริหารจัดการน้ำให้เหมาะสมกับระบบ การผลิตได้ตลอดปี จึงต้องพัฒนาและจัดหาแหล่งน้ำ เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญของ เกษตรทฤษฎีใหม่

ส่วนที่๑ พื้นที่ทำนา ผลิตเพื่อการบริโภคก่อน หากเหลือให้แปรรูปเสียก่อนแล้ว จึงขาย

ส่วนที่๒ พื้นที่แหล่งน้ำ เพื่อเก็บไว้ใช้ให้พอกับการใช้ประโยชน์ตลอดปี ทำการ ประมง

ส่วนที่๓ พืชเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น พืชไร่ พืชสวน ไม้เศรษฐกิจ สมุนไพร ฯลฯ

ส่วนที่๔ ที่อยู่อาศัย บ้าน เรือนเพาะชำ ปลูกผักสวนครัว ถนน คอกสัตว์ ฯลฯ มีการออกแบบ และมีการลงทุนปรับพื้นที่ทำการเกษตรทำให้มี Fix Cost สูงในปี แรกๆของการทำเกษตร เช่น ขุดหนองน้ำ ปรับพื้นที่ปลูกพืชไร่ ยกร่องสวน ทำนาคันสูงใหญ่ แปลงเพาะกล้าพันธุ์ เป็นต้น แต่จะได้รับผลผลิตตลอดอายุการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จึงเป็น ระบบการเกษตรที่เรียกว่า “เกษตรบ้านญาติชีวิต”

ที่สำคัญที่สุดและแตกต่างกับเกษตรผสมผสานข้างต้น คือ ไม่มีการใช้สารเคมี สังเคราะห์ และสารพิษกำจัดศัตรูพืช และพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ที่มีการติดต่อพันธุกรรม (GMO) ในกระบวนการผลิต (ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ) ผลผลิตที่ได้จึงมีระบบความปลอดภัยที่สูง

กว่ามาตรฐานใดๆในโลก เป็นระบบการเกษตรที่ตอบสนองเป้าหมายความมั่นคงด้านอาหารของเกษตรกรและครัวเรือนในชนบท ตลอดจนเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกรในระยะยาว นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างระบบนิเวศที่มีความสมดุล และเกิดความยั่งยืน

หมายเหตุ : ๑) เกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จึงควรได้รับการฝึกอบรมปรับเปลี่ยนวิธีคิด จากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน (ซึ่งอาจพัฒนา ขึ้นเป็นเครือข่ายปราชญ์ของแผ่นดิน หากใช้ศาสตร์พระราชารูปแบบ และหากมีความเห็นว่าการปรับเปลี่ยนชื่อเครือข่ายร่วมกัน) ได้รับการอบรมให้เข้าใจ พระราชปรัชญา หลักการทำราชการ เศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง หลักการทรงงาน และ ศาสตร์พระราชาที่เป็นทฤษฎีใหม่ๆ รู้จักการพึ่งตนเอง เทคนิคที่เหมาะสมจากหลักกิจกรรมธรรมชาติ (สำหรับศาสตร์พระราชาด้านการเกษตรและการอนุรักษ์และการพัฒนา ในส่วนของกระทรวงเกษตรควรใช้ตำราเล่มเดียวกัน จากหนังสือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาเกษตรไทย)

๒) ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ที่จะเข้าร่วมโครงการ *ไม่ควร*มีระบบการเรียนการสอนที่สนับสนุนให้ใช้สารเคมีสังเคราะห์ได้แก่ ปุ๋ยเคมี สารพิษในการกำจัดศัตรูพืช พันธุ์พืชGMOs ในกระบวนการผลิต

๓) เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในหมู่บ้านหรือตำบลเดียวกัน ควรเข้ามาอบรมกันเป็นกลุ่ม หมู่คณะ โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อบต. อบจ. หรือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำจะเป็นประโยชน์ในแง่การขยายตัว และ เป็นการสะดวกสำหรับคณะกรรมการห้าประสานในการออกติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นฐานที่จะพัฒนาสู่ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๒ ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

๖.ทำไมต้องใช้ ศูนย์ฝึกอบรมเครือข่ายปราชญ์ของแผ่นดิน (เครือข่ายชาวบ้านปราชญ์ชาวบ้านในปัจจุบัน) ในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ ทั้งนี้เนื่องจาก

๖.๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสไว้ ความว่า

“เศรษฐกิจพอเพียงถ้าคิดแบบชาวบ้านไม่มีอะไรที่ฝรั่งเรียกว่า SOPHISTICATE ถ้าไม่ SOPHISTICATE ชาวบ้านก็ทำเองได้ เพราะเท่าที่ฟังดู ชาวบ้านได้ค้นพบการทำ

เศรษฐกิจพอเพียงด้วยตนเอง กัดใจที่เป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้นก็ผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีความรู้ก็น่าจะไปค้นคว้าชาวบ้านค้นพบอะไรในเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อได้ค้นว่า เขาได้จริงๆ หรือไม่จริง ถ้าได้จริง ก็จะต้องติดต่อในผลงานที่ชาวบ้านได้ ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจพอเพียงนี้มีประโยชน์มากขึ้น จนกระทั่งช่วยชีวิตให้ชาวบ้านมีความก้าวหน้าจริงๆ จังๆ

(พระราชดำรัสวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๔)

๖.๒.กระทรวงเกษตรฯ เคยส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่มาแล้วเมื่อปี ๒๕๔๑-๒๕๔๓ เนื่องจากเป็นเรื่องบูรณาการ จึงเป็นโครงการที่สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นผู้รับผิดชอบ ผลการประเมินพบว่าไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย เพราะ

๑) ใช้รูปแบบที่เคร่งครัดไม่ตรงตามพระราชดำรัส เช่น กำหนดเป้าหมายต้องมีพื้นที่ ๑๕ ไร่ แบ่งพื้นที่ตายตัว ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ เหมือนกันทั่วประเทศ โดยไม่ได้คำนึงถึงภูมิสังคม

๒) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมไม่มีประสบการณ์ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ไม่เข้าใจความแตกต่างระหว่างเกษตรผสมผสานกับเกษตรทฤษฎีใหม่ จึงยังส่งเสริมการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร และไม่มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ส่งเสริม เพื่อปรับวิธีคิดที่ถูกต้องตามหลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ก่อน จึงทำให้เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ มีเพียงประมาณร้อยละ ๑๐ ของเป้าหมายการพัฒนาเท่านั้น

๓) กระทรวงเกษตรฯ ได้มีการศึกษาถึงความล้มเหลวของโครงการ พบว่าการลงทุนเรื่องแหล่งน้ำเป็นการลงทุนที่มีค่าใช้จ่ายสูง เป็นที่ต้องการของหัวคะแนนทางการเมือง จึงทำให้เกิดความขัดแย้งแย่งชิงโครงการในท้องถิ่น

๔) เกษตรกรทำแล้วไม่สามารถมีเงินมาชำระหนี้สินได้หนี้ (ธกส.) ที่คิดแบบนี้ เพราะไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของเกษตรทฤษฎีใหม่

๕) ขาดแคลนแรงงานในครัวเรือน เกษตรกรไปหารับจ้างนอกอาชีพเกษตร

๖) เกษตรกรมีความชำนาญเฉพาะด้าน (ชาวนา ชาวไร่ ชาวสวน ประมง ปศุสัตว์) จึงไม่สามารถทำหลายกิจกรรมไปพร้อมกันได้

๗) ไม่สามารถนำวัฒนธรรมการลงแขกมาใช้เพราะวัฒนธรรมถูกทำลายไปจนหมดสิ้นโดยเฉพาะภาคกลาง

๘) กระทรวงเกษตรฯ มีโครงการส่งเสริมเกษตรผสมผสานอยู่แล้ว และมีการประกวด นำเกษตรกรที่ได้รับรางวัลเข้าเฝ้าในวันพืชมงคลในทุกปี ซึ่งในระยะหลังปี๒๕๔๔ เกษตรกรที่ได้รับรางวัลส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่

จึงทำให้ไม่มีโครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่มาตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ เป็นต้นมา ซึ่งทาง กนท.ได้นำเสนอโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ไว้ในยุทธศาสตร์เกษตรกรรมยั่งยืน (ซึ่งไม่เคยได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการตามยุทธศาสตร์เกษตรกรรมยั่งยืนแม้แต่ครั้งเดียว ถึงแม้จะมีมติค.ร.ม. เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๘ เสนอโดยสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สมัยที่ ๑ (สมัย นายกอนันต์ ปัญญาราชน) มีมติให้กระทรวงเกษตรฯ รับยุทธศาสตร์เกษตรกรรมยั่งยืน ไปดำเนินการ แต่ไม่มีการดำเนินการแต่อย่างใด

ในครั้งนี ถือว่าเป็นโอกาสที่กระทรวงเกษตรฯ มีนโยบายส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ และในปีที่สองได้เห็นความสำคัญในการเตรียมเกษตรกร โดยกรุณาให้เครือข่ายศูนย์ฝึกอบรม ประชาชนชาวบ้านได้ทำหน้าที่ดังกล่าว

หมายเหตุ : ๑. ข้อมูลที่กระทรวงเกษตรไม่ทราบ คือ เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ ได้รวมตัวกันขยายกันเป็นเครือข่าย ได้ทำหน้าที่ส่งเสริมและถ่ายทอดองค์ความรู้และเป็น ต้นแบบที่ขยายตัวโดยธรรมชาติ และได้รับการสนับสนุนจาก ภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนา เอกชน มูลนิธิ และรัฐวิสาหกิจ ตลอดจนภาคเอกชน หลายแห่งได้เข้ามาสนับสนุนจน เกษตรกรหลายคนกลายเป็นประชาชนชาวบ้าน และมีศูนย์ฝึกอบรมที่กระจายตัวอยู่ในปัจจุบัน

๒. กระทรวงเกษตรฯ ไม่มีโครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่มาเป็น เวลากว่า ๑๗ ปี จนมาถึงรัฐบาลปัจจุบันได้มีการรื้อฟื้นโครงการนี้ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่เข้ามาร่วมโครงการในปีแรก ห้าประสานนั้น ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ภาควิชาการ และภาคเอกชน และผู้ที่เข้ามาร่วม สนับสนุน ในปีแรกขาดประสบการณ์ขาดต้นแบบ ความสำเร็จ และขาดความร่วมมือ จากภาคส่วนอื่นๆ ที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่มาอย่างต่อเนื่อง (ข้อ ๑)

๗. ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของเครือข่ายประชาชนชาวบ้าน

๗.๑ ให้กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน ทำหน้าที่รวบรวม ศูนย์ฝึกอบรมของเครือข่ายประชาชนชาวบ้าน ที่กระจัด กระจายอยู่กับหน่วยงานอื่นๆ และยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ ให้ได้รับการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับ ศาสตร์พระราชาด้านการเกษตรให้กับศูนย์เหล่านั้น เพื่อพัฒนาขึ้นเป็นองค์กรภาคประชาชนใน การขับเคลื่อนงานด้านการเกษตรกรรมยั่งยืนโดยใช้ชื่อใหม่ว่า “ศูนย์ฝึกอบรมศาสตร์พระราช าเครือข่ายประชาชนของแผ่นดิน” (ตามความจริงที่ปรากฏ คำว่าประชาชนเป็นคำที่สูงมากและ ประเทศเรามีประชาชนที่อยู่ในฐานะประชาชนที่แท้จริงอยู่เพียงคนเดียวเท่านั้น พวกเรามันถูกทำ

ให้หลงในโมหะภูมิ หลงตนว่าเป็นปราชญ์ บางคนวิ่งหาตำแหน่งแห่งหน ในองค์กรรัฐต่างๆ เช่น ปราชญ์ของกระทรวงเกษตร (ปราชญ์ด้านต่างๆที่ประกวดกันทุกปี) เป็นปราชญ์ของ เครือข่าย กอ รมน. ปราชญ์ของ สปก. ปราชญ์ของมหาดไทย ฯลฯ บางคนเสนอตัวเข้า ประกวดเพื่อให้ได้รับตำแหน่งปราชญ์ ระดับจังหวัด ระดับภาคและระดับประเทศ ตามลำดับ บางคนบอกอยากมีบัตรประจำตัวปราชญ์ เพราะมีปราชญ์เยอะเหลือเกินมีของจริงของปลอม เต็มไปหมด ซึ่งวิธีแก้ปัญหาที่ดีที่สุด คือให้ยกเลิกปราชญ์ให้หมด เป็นแค่เครือข่าย ปราชญ์ ของแผ่นดินซะ เดินตามพ่อกันดีกว่า อย่าไปหลงกับตำแหน่งจอมปลอมกันเสียครับ ทำงาน หลายๆเขายกย่องกันเอง)

หมายเหตุ : ยังมีศูนย์ฝึกอบรมที่ทำการอบรมส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่อีกจำนวนมากที่มีกลุ่มเครือข่ายที่สามารถ ต่อยอดทฤษฎีใหม่ขั้นที่๒ รวมกลุ่ม สหกรณ์ มีความสามารถในการ อบรม ที่กระทรวงเกษตรควรเชิญเข้ามาร่วมงานส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่ขั้นที่๒ จะได้ไม่ เสียเวลา

๗.๒ ให้มีเวที นำเสนอผลงาน นวัตกรรมของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เทคนิคที่ เหมาะสม เพื่อเผยแพร่แก่สาธารณชน โดยให้มีกิจกรรม จัดประชุมงานวิชาการประจำปี ร่วมกับมหาวิทยาลัย

หมายเหตุ : โดยอาจเริ่มจากสำรวจทำแบบสอบถามปราชญ์ชาวบ้านว่า ท่านมีมี ผลงาน งานวิจัย นวัตกรรม เทคนิค เครื่อง มือเครื่องจักรกลอย่างง่ายที่อยากเผยแพร่ เช่น ปรับปรุงเครื่องตัดหญ้าทำเป็นเครื่องเกี่ยวข้าว ลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานเกี่ยวข้าว ที่ ประสบความสำเร็จ นำผลงานเหล่านั้นจัดทำเอกสาร และคัดเลือกผลงานที่มีผลกระทบในวง กว้าง มานำเสนอผลงานวิจัยประจำปี น่าจะดีกว่าประกวดปราชญ์ชาวบ้านซึ่งไม่ได้ใช้ ประโยชน์จากปราชญ์เหล่านั้น เท่าที่ควร

๗.๓ พัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เป็น "เครือข่ายปราชญ์ของแผ่นดิน"

ในทางตรงกันข้าม เรายังมีศูนย์เครือข่ายฯ อีกจำนวนหนึ่งที่ยังส่งเสริมเกษตรกร ผสมผสาน และใช้สารเคมี และเป็นทฤษฎีเก่า จำเป็นต้องได้รับการปรับกระบวนการอบรม และส่งเสริม โดยคัดศูนย์ดังกล่าวเพื่อพัฒนาเข้าสู่เกษตรกรทฤษฎีใหม่ที่ถูกต้อง ถ้ายังอยากอยู่ใน เครือข่ายปราชญ์ของกระทรวงเกษตร

ซึ่งถือว่าเป็นโอกาสที่ดีที่จะได้พัฒนาศูนย์ฯ ให้มีมาตรฐานใกล้เคียงกันโดยเริ่มจาก ศูนย์ที่รู้ตัวเองว่ายังหลงทาง ด้วยการสมัครใจเข้าพัฒนาก่อน แต่สำหรับศูนย์ที่ไม่สมัครเข้ามา

1. *Introduction*

Section 1

2. *Section 2*

Section 3

3. *Section 4*